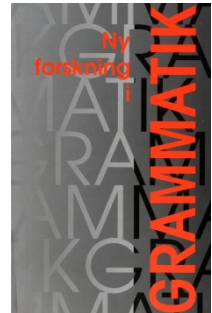

Ny Forskning i Grammatik

Titel: Den narrative anvendelse af *when* i engelsk
Forfatter: Carl Bache
Kilde: Ny Forskning i Grammatik 21, 2014, s. 5-20
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2014

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Den narrative anvendelse af *when* i engelsk

Carl Bache

1. Introduktion

I dette indlæg underkastes anvendelsen af *when* i engelsk en nøjere granskning i sætninger af følgende type:

- (1) Jane was quietly reading the newspaper *when* Jack suddenly came barging in.
- (2) Shelby had only just entered the room *when* somebody hurled a stone through the window.

I disse eksempler, som benævnes ‘narrative’, sammenkæder *when* en sætning (herefter ‘*when*-sætning’) med en foregående sætning (herefter ‘basis-sætning’), således at *when*-sætningen udtrykker en ny situation på baggrund af den situation basissætningen udtrykker, og dermed bringer ‘fortællingen’ et skridt videre. Denne særlige, ikke specielt højfrequente brug af *when* har været genstand for en del opmærksomhed i specialstudier af *when*-sætninger og af narrative tekster, men har kun sjældent fundet vej til de store standardgrammatikker i engelsk: For eksempel leder man forgæves i Quirk et al. (1985) (på 1.779 sider) og Huddleston & Pullum (2002) (på 1.842 sider). Til gengæld er der en detaljeret gennemgang af narrativt *when* og relaterede emner i Couper-Kuhlen (1988, 1989a og 1989b), og i Declerck (1997). Disse indsigtfulde analyser af narrative *when*-sætninger er et vigtigt udgangspunkt for nærværende indlæg, hvor jeg forsøger at gå et skridt videre i forståelsen af fænomenet. Mit ærinde er nøjere at beskrive de mekanismer der er i spil, både pragmatisk og syntaktisk, når *when* bruges narrativt.

2. De mange forskellige anvendelser af *when*

Før vi kigger nærmere på den narrative anvendelse af *when*, er det nyttigt kort at berøre nogle af dette ords mere gængse anvendelsesmuligheder i engelsk:

a) Spørgeord:

- (3) *When* did Shelby leave?
 (4) I asked Mike *when* the children would be sent to bed.

I (3) analyseres *When* som tidsadverbielt spørgeord (med betydningen ‘på hvilket tidspunkt’) i en interrogativ hovedsætning. I det indirekte spørgsmål i (4) har *when* samme funktion og betydning, men denne gang i en ledsætning der fungerer som direkte objekt i en overordnet hovedsætning.

b) Relativ med antecedent:

- (5) I feared the moment *when* she would learn the truth.
 (6) Jack has postponed the meeting to next Friday, *when* the test result will be ready.

I begge eksempler indleder *when* en relativ bisætning der udbygger en nominal antecedent (*the moment* i (5) og *next Friday* i (6)), enten restriktivt (som i (5)) eller nonrestriktivt (som i (6)). Som relativ med antecedent har *when* typisk adverbial funktion i den relative ledsætning.

c) Uafhængigt relativ:

Relativt *when* forekommer også uden antecedent:

- (7) He has decided to keep her things for *when* she returns.
 (8) Alone at night, that was *when* I missed her the most.

I disse eksempler har *when* betydningen ‘the time when’ og har også her tidsadverbial funktion i den ledsætning som det indleder.

d) Underordningskonjunktion (‘subjunktion’):

- (9) *When* Shelby got back to her flat, she at once called her parents.
 (10) I entered the building *when* I received the go ahead message.

Her underordner *when* sin ledsætning og sikrer dens status i forhold til den overordnede sætning som tidsadverbial (i den traditionelle analyse), idet den

anvender sit indhold til kontekstuel at tidsfæste den situation som den overordnede sætning udtrykker. Det er vigtigt at bemærke at til forskel fra eksemplerne (3) til (8), er *when* her ikke adverbial i egen sætning, men **subjunktion** der i følge den traditionelle analyse sikrer at *when*-sætningen som helhed får adverbial funktion i den overordnede sætning.

På overfladen minder eksemplerne i (1) og (2) med narrativt *when* om brugen af *when* som subjunktion. Men fortolkningen af dem er helt anderledes. I stedet for kontekstuel at tidsfæste en overordnet sætning udtrykker *when*-sætningen en vigtig ny situation. Så eksempel (1) er ikke først og fremmest en sætning der beskriver Janes avislæsning, men det at Jack pludselig kommer væltende ind, og at han gør det på et tidspunkt hvor Jane sidder og læser avis. Og i (2) er den primære proposition ikke at Shelby var gået ind i et rum på et bestemt tidspunkt, men at nogen kastede en sten ind gennem vinduet lige efter hun var gået derind. Disse fortolkninger beror på en 'omvendt' kommunikativ rollefordeling mellem *when*-sætningen og basissætningen i (1) og (2) i forhold til (9) og (10): Det er ikke længere *when*-sætningen der tidsfæster basissætningen, men den der kontekstuel tidsfæstes af basissætningen.

De spørgsmål der rejser sig i forbindelse med narrative *when*-sætninger, er følgende: (i) Hvilke pragmatiske og kommunikative overvejelser betinger brugen af narrative *when*-sætninger? (ii) Hvordan skal *when* og *when*-sætningen analyseres syntaktisk? (iii) Kan der i vores analyse af den narrative anvendelse af *when*-sætninger skabes sammenhæng mellem pragmatik og syntaks?

3. Karakteristiske træk ved narrative *when*-sætninger

Declerck (1997: 212ff) og Couper-Kuhlen (1988, 1989a, 1989b) opregner en række karakteristiske træk ved narrative *when*-sætninger. Her er nogle af de vigtigste:

- i) *When* kan i narrative sætninger parafraseres med kombinationen af sideordningskonjunktionen *and* og det sekventielle adverbium *then* (Declerck 1997: 212, Couper-Kuhlen 1989b: 20):
  - (1⁷) Jane was quietly reading the newspaper *and then* suddenly Jack came barging in.

- ii) Narrative *when*-sætninger kan ikke bruges til at besvare et spørgsmål om 'hvornår' (Declerck 1997: 212), hvilket naturligvis blot understreger den omvendte rollefordeling nævnt ovenfor.
- iii) Narrative *when*-sætninger er assertive ligesom mange hovedsætninger og udtrykker ikke et præsupponeret indhold (Declerck 1997: 213, Couper-Kuhlen 1989b: 19).
- iv) Narrative *when*-sætninger er altid efterstillede og kan ikke foranstilles basissætningen uden en omfortolkning til ikke-narrativ tidsadverbiel *when*-sætning med subjunktion (Couper-Kuhlen 1989a: 361, Declerck 1997: 218).
- v) Modsat tidsadverbielle *when*-sætninger kan narrative *when*-sætninger ikke bringes i fokus ved fx kløvning eller negation (Declerck 1997: 218f).
- vi) Lige som uafhængige hovedsætninger kan narrative *when*-sætninger have foranstillet *here* eller partikel i et eksklamatorisk udtryk med fuld inversion (Declerck 1997: 222):

(11) I was watching television when *in* came an angry neighbour!

Endvidere kan der efter narrativt *when* forekomme en onomatopoetisk eksklamation eller interjektion:

(12) I was watching television, when suddenly — *woomph!*

- vii) Narrative *when*-sætninger implicerer ofte noget pludseligt eller uventet (typisk ekspliciteret ved fx *suddenly* eller *unexpectedly*) (Declerck 1997: 215ff).
- viii) Narrative *when*-sætninger har et potentiale for anvendelse af den historiske præsens uafhængigt af tempusvalget i basissætningen (Declerck 1997: 223):

(13) He was just dozing off when a bomb *goes* off.

- ix) Mere generelt følger tempusbrug i narrative *when*-sætninger de samme regler som gælder i hovedsætninger (og som adskiller sig fra andre *when*-sætninger) (Declerck 1997: 225ff).

Navnlig skal man bide mærke i følgende to forhold der får særlig betydning for den videre analyse:

- x) Modsat en tidsadverbiel *when*-sætning udgør en narrativ *when*-sætning altid en intonationsmæssigt selvstændigt markeret informationsenhed (Couper-Kuhlen 1989a: 360, Declerck 1997: 225).
- xi) Der er et interessant regelmæssigt mønster i fordeling af Aktionsart mellem basissætning og narrativ *when*-sætning: Basissætningen udtrykker typisk en ‘unbounded-durative’ situation (fx udtrykt ved progressiv form), mens *when*-sætningen udtrykker en ‘bounded non-durative’ eller ‘inchoative’ (Declerck 1997: 224, se også Couper-Kuhlen 1989b: 21ff):

- (14) Jack *was driving* very fast when suddenly the car *hit* something.
(basissætning: unbounded; *when*-sætning: bounded, non-durative)

På baggrund af alle disse karakteristiske træk ved narrative *when*-sætninger kan vi sammen med Couper-Kuhlen og Declerck konkludere at de både indholdsmæssigt, syntaktisk og prosodisk adskiller sig fra øvrige *when*-sætninger og har adskillige træk til fælles med hovedsætninger. Selv om de formelt er afhængige af basissætningen (i og med at de ikke kan stå alene), udviser de store både formelle og indholdsmæssige uafhængighedstræk.

4. *When*-sætningens syntaktiske status

Det spørgsmål jeg vil forsøge at besvare, er følgende: Er det rimeligt at analysere narrative *when*-sætninger på samme måde som ikke-narrative tidsadverbielle *when*-sætninger? Eller skal det nævnte kommunikative rolleskift i forbindelse med narrative *when*-sætninger markeres i syntaksen, og i givet fald hvordan?

Der synes at være bred enighed om at betragte den narrative *when*-sætning **formelt** som bisætning med *when* som subjunktion, og basissætningen formelt som hovedsætning, til trods for den narrative fortolkning med omvendt rollefordeling mellem de to sætninger. Hos Declerck fremstår dette som en klar,

omend uerklæret præmis (jf. fx 1997: 229), og selv Couper-Kuhlen synes at tage den traditionelle syntaktiske analyse for givet (1988: 359; 1989a: 359-360, 362-3, 368; 1989b: 12). Narrative *when*-sætninger bruges således som et eksempel på at det ikke kun er hovedsætninger der kan bruges narrativt og assertivt (således som Labov & Waletzky 1967 og Labov 1972 synes at fremstille det), men også bisætninger. Og Couper-Kuhlen (1989a: 369) går det skridt videre, med inspiration fra bl.a. Matthiessen & Thompson (1988), at bruge forekomsten af narrative *when*-sætninger som argument for at 'diskonnecte' sætningsstruktur (nærmere bestemt opbygningen i hoved- og bisætning) fra funktion således at der ikke er en nødvendig relation imellem dem (hvilket også synes at være holdningen hos Korzen 2000: 89).

Matthiessen & Thompson (1988) er værd at kigge nøjere på. De argumenterer for en skarp adskillelse mellem 'embedding' og 'clause combination' i overensstemmelse med Hallidays systemisk funktionelle tradition, og inden for sidstnævnte kategori skelnes endvidere mellem hypotakse og paratakse. *When*-sætninger betragtes som 'enhancing' hypotaktiske sætninger der sammen med hovedsætningen udgør en grammatikalisering af en retorisk nukleus-satellit relation. De skelner således skarpt mellem det funktionelle retoriske på den ene side og syntaksen på den anden side og konstaterer at der er en stor grad af overensstemmelse mellem de to niveauer (1988: 308). I mødet med en narrativ *when*-sætning, hvor *when*-sætningen og ikke basis-sætningen er retorisk nukleus, og hvor der derfor er en diskrepans mellem syntaks og retorisk funktion, mener de at kunne undgå den ellers oplagte anklage om en cirkelslutning i deres overordnede argumentation:

Our point is that we have an argument in favor of our claim that hypotaxis is revealingly viewed as a grammaticization of Nucleus-Satellite relations in the fact that when such relations are grammatically coded, they are often, *but not always*, coded as hypotaxis. (1988: 308, forfatterens kursivering).

Tilbage står imidlertid at Matthiessen & Thompson opfatter narrative *when*-sætninger som hypotaktisk underordnede sætninger, og at de ikke tager særlige syntaktiske konsekvenser af deres funktionelt-retoriske nukleus-status. Narrative *when*-sætninger udgør en undtagelse der bekræfter en besnærende regel, og det gør de netop ved at være hypotaktisk underordnede.

Vi kan derfor samlet konstatere at narrative *when*-sætninger typisk formodes at udvise en diskrepans mellem det funktionelt-retoriske og det formelt-udtryksmæssige, og at det forhold har givet anledning til opblødning af kategoriske forestillinger om forholdet mellem narrativitet og sætningsstruktur, ligesom det har rokket ved forestillingen om hvad der karakteriserer underordnede sætninger.

Man kan naturligvis vælge at betragte narrative *when*-sætninger som ikke-prototypiske og marginale. Men som god funktionalist kunne man også gå den ekstra mil i forsøget på at finde en sammenhæng mellem udtryk og indhold, fx med udgangspunkt i en instruktionssemantisk forestilling om at struktur tjener et godt kommunikativt formål (jf. Harder 1996). Så i næste afsnit vil jeg se om det er muligt at finde syntaktisk sammenhæng med den **særligt intensive narrative effekt** man opnår ved at bruge en *when*-sætning.

5. Omfortolkning af narrativt *when*

Man kunne overveje adskillige strategier i den formelle omfortolkning af narrativt *when*. Lad mig nævne nogle af disse:

a) Man kunne fx forestille sig at narrativt *when* skulle fortolkes som **temporal/sekventiel sideordningskonjunktion**. Argumentet skulle i givet fald være parafrasemuligheden med *and then* som nævnt i afsnit 3 ovenfor:

(15a) I was enjoying the music, *when* suddenly I felt sick.

(15b) I was enjoying the music, *and then* suddenly I felt sick.

Et problem med denne fortolkning er at man ikke specielt griber *when*-sættningens særligt intense narrative effekt og det forhold at denne effekt opstår **på baggrund af** situationsreferencen i basissætningen. Sideordning understøtter ikke den omvendte rollefordeling mellem de to sætninger. (15b) giver en mere faktuel sekventiel fremstilling af sagsforløbet end (15a) ('Først det ene, så det andet') og er derfor stilistisk set ikke en særlig præcis parafrase.

b) Måske kunne man alternativt forestille sig at **raising** er involveret? Man har fx tilfælde hvor negation der er semantisk hjemmehørende i en bisætning, flyttes op i hovedsætningen:

- (16) Roger *doesn't think* Joe is qualified. (= Roger thinks that Joe *isn't* qualified)

På samme måde kunne man måske sige at *when* egentlig hører hjemme i basissætningen (som har temporal 'locator' funktion og derfor kommunikativt 'fremstår som bisætning'), men er **raised** til den efterfølgende sætning (der er temporalt 'located' og derfor 'fremstår som hovedsætning'). På grund af raising kommer den egentlige bisætning (= basissætningen) til at ligne en hovedsætning, og den egentlige hovedsætning (= *when*-sætningen) kommer til at ligne en bisætning.

Men i en sådan fortolkning af narrativt *when* vil man savne en egentlig plausibel begrundelse for raising. Der er tale om 'right-raising', altså at man foretager raising til et senere sted i konstruktionen (lineært længere 'til højre'). Ved negationseksemplerne er der omvendt tale om 'left-raising' til et tidligere sted i konstruktionen (lineært længere 'til venstre'), hvilket i det mindste giver god psykologisk og kognitiv mening: den talende har 'negativ' kommunikativ intention allerede ved genereringen af den første sætning, og det slår så igen på et tidligere tidspunkt. Med andre ord: Hvorfor i al verden skulle man udskyde et *when* fra en sætning hvor det 'hører hjemme' til en senere sætning hvor det ikke 'hører hjemme'?

c) Jamen, hvad så med at analysere narrativt *when* som **relativ** med hele basissætningen som sin antecedent (= 'at which time' or 'on which occasion')? Dette kunne ses som en parallel til *which* i eksempler som:

- (17) She was both late and drunk, *which* caused somewhat of a scandal.

I den type eksempler tager relativet afsæt i hele den foregående sætning og udsiger noget nyt som følger af denne sætning, og det lyder i første omgang besnærende beslægtet med narrativt *when*. Ligesom narrativt *when* i grov parafase svarer til *and then*, svarer den type *which* til *and this*:

- (17') She was both late and drunk, *and this* caused somewhat of a scandal.

Og ligesom narrative *when*-sætninger, udgør den type relativsætninger altid en intonationsmæssigt selvstændigt markeret assertiv informationsenhed.

Problemet med denne fortolkning er at sådanne relativsætninger typisk fungerer kommunikativt som **parentetisk efterhængte**. Selv om de indholdsmæssigt tager udgangspunkt i basissætningen, tiltusker de sig ikke kommunikativt fokus på samme måde som narrative *when*-sætninger. Det er stadig basissætningen der kommunikativt bibringer et hovedbudskab, mens den relative sætning udtrykker et supplerende budskab. Narrative *when*-sætninger derimod påkalder sig særlig opmærksomhed. Som Quirk et al. (1972: 745) siger: de giver “dramatic emphasis and climax to the event”.

Ingen af de tre formelle fortolkninger jeg foreløbig har nævnt, understøtter narrative *when*-sætningers særlige kommunikative impakt på nogen oplagt måde, således som den er beskrevet her. Der er netop ikke tale om at hovedbudskabet ligger i basissætningen, og at den efterfølgende sætning supplerer med yderligere information. Tværtimod: Basissætningen **leder kommunikativt op til** *when*-sætningen og kan således siges at udøve en klar pragmatisk støt-tefunktion. Opgaven er at forsøge at finde en formel tolkning af narrativt *when* der understøtter dette særlige kommunikative samspil mellem basissætning og narrativ *when*-sætning.

En løsning der måske nok er utraditionel, men som sikrer en sammenhæng mellem syntaks og kommunikativ funktion er at analysere narrativt *when* som **superjunktions**, d.v.s. overordningskonjunktion, snarere end subjunktions/underordningskonjunktion. I følge den analyse er **det narrative udgangs-niveau** en basissætning der netop opfattes og fortolkes som hovedsætning, som så ved tilføjelse af den narrative *when*-sætning giver afsæt til et **endnu højere narrativt gear** - en overordnet sætning, kommunikativt og syntaktisk. Ligesom subjunktions *when* giver superjunktions *when* en instruks om at forbinde temporalt og situationelt: ‘tag temporalt og situationelt udgangspunkt i basissætningen’. Da basissætningen er en hovedsætning, hæver *when*-sætningen sig op på et højere niveau og får herved sin dramatiske narrative effekt. Ligesom en bisætning kan en overordnet superjungeret sætning ikke stå alene, men relaterer sig til hovedsætningen som en overordnet størrelse. Det er en vigtig pointe i denne fortolkning at basissætningen ikke ses at skifte status, men fortsat er en hovedsætning med alt hvad dette indebærer. Eksempelvis kan basissætningen begynde med et foranstillet negativt led fulgt af inversion, hvilket er typisk for hovedsætninger:¹

---

1 Jeg takker en anonym fagfællebedømmer for at påpege dette og for BNC-eksemplet (18), der meget tydeligt er foreneligt med min analyse.

- (18) *Hardly had he done so when another unmarked limousine entered the base.*

Denne sætning illustrerer at basissætningen *Hardly had he done so* stadig opfører sig som hovedsætning selv når den efterfølges af en narrativ *when*-sætning. En anden vigtig pointe i min fortolkning er at den narrative *when*-sætning ikke omvendt opfattes som havende skiftet status til hovedsætning, men fortsat netop er en sætning der syntaktisk er afhængig af basissætningen, blot afhængig som overordnet på et endnu højere niveau end basissætningen, og ikke afhængig som underordnet.² Dette højere niveau opstår kun i relation til basissætningens hovedsætningsniveau, som er det niveau der tages afsæt fra.

Som nævnt er en fortolkning af narrativt *when* som superjunktion nok ultraditional. Jeg er i min søgen på tilsvarende analyser ikke stødt på fænomenet overordningskonjunktioner.³ Betegnelsen ‘superjunction’ bruges navnlig inden for naturvidenskab, og betegnelser som ‘superordinator’, ‘superordinate’, ‘superordinating’ og ‘superordination’ bruges dels inden for logik, dels inden for lingvistik om visse prosodiske træk og om semantiske hierarkier. Også inden for syntaks bruges betegnelsen ‘superordinate clause’ faktisk, men på en anden måde end i min analyse af narrativt *when*. Traditionelt betegner en ‘superordinate clause’ en sætning (på hovedsætnings- eller bisætningsniveau) der indeholder en anden sætning (som så er en ‘subordinate clause’): I et eksempel som:

- (19) *I’m sure you’ll enjoy it when you get there.*

er *I’m sure* ‘superordinate’ til resten, og *you’ll enjoy it* er ‘subordinate’ i forhold til *I’m sure*, men ‘superordinate’ i forhold til *when you get there*, jf. Chalker & Weiner 1994: 385; se også Crystal 1993: 336 og McArthur 1992: 1005. Men jeg har endnu ikke set betegnelsen anvendt om en overordning i forhold til hovedsætningsniveauet, altså om en sætning **over hovedsætningsniveauet**, således som jeg foreslår for narrative *when*-sætninger.

2 Igen tak til anonym fagfællebedømmer for at tilvejebringe parallelle danske eksempler der tydeligt viser at den narrative sætning ikke pludselig får syntaktisk status som hovedsætning – et forhold der stemmer nøje overens med den analyse af narrativt *when*-sætninger jeg foreslår.

3 Jeg har her bl.a. konsulteret et stort antal gængse universitetsgrammatikker (inkl. Quirk et al. 1985 og Huddleston & Pullum 2002) og lingvistiske og grammatisk terminologiske opslagsværker (Crystal 1987, 1993 & 1995, McArthur 1992 og Chalker & Weiner 1994).

Man kan spørge: Hvis man nu køber fortolkningen af narrativt *when* som superjunktion, hvad medfører det så med hensyn til *when*-sætningens ledstatus i relation til basissætningen? Den ordinære temporale *when*-sætning betragtes traditionelt som adverbial i den samlede sætningskonstruktion. Men kan man vanskeligt forestille sig den narrative *when*-sætning som adverbial i relation til basissætningen i en beskrivelse der forsøger at samordne syntaks og retorik. Og hvis man skulle blive fristet til at betragte basissætningen som adverbial i tilknytning til den narrative *when*-sætning, har man i realiteten også misforstået den særlige retoriske effekt konstruktionen har. Fornemmelsen af dramatik og klimaks forsvinder hvis man parafraserer en konstruktion der indeholder en narrativ *when*-sætning (som eksempel (1)) med en ikke-narrativ konstruktion med syntaktisk eksplicit rolleskift (som i eksempel (1’)):

- (1) Jane was quietly reading the newspaper *when* suddenly Jack came barging in.
- (1’) When Jane was quietly reading the newspaper, Jack suddenly came barging in.

Det er netop den kognitive aflæsning af basissætningen i (1) som hovedsætning der er en forudsætning for den dramatiske effekt i *when*-sætningen: Den giver et ‘**højt afsæt** til et endnu højere syntaktisk niveau’. Når sprogbrugeren ikke bare vælger (1’) i stedet for (1), så skyldes det netop denne konstruktions særlige effekt. Systemisk funktionel analyse har muligvis et løsnings på dette analyseproblem.

I systemisk funktionel sammenhæng udgør en temporal *when*-sætning, som tidligere nævnt, ikke et adverbial, men en hypotaktisk underordnet ‘enhancing’ sætning med retorisk status som satellit i et sætningskompleks med basissætningen som retorisk nukleus. I stedet for at operere med en undtagelse der bekræfter en regel, nøjes jeg ikke med at lade en narrativ *when*-sætning få status som retorisk nukleus med basissætningen som satellit (hvilket jo er i overensstemmelse med Matthiessen & Thompsons analyse), men jeg tager en syntaktisk konsekvens af dette (hvilket Matthiessen & Thompson ikke gør). Det funktionelt retoriske skift sker mere uproblematisk i en systemisk funktionel analyse fordi spørgsmålet om basissætningen som eventuelt adverbial i forhold til en narrativ *when*-sætning slet ikke kommer på tale. Med omfortolkningen af *when* som superjunktion kan overensstemmelsen mellem syntaks og retorisk

funktion reelt opretholdes: Der er fortsat tale om et sætningskompleks med to sætninger i hypotakse, men i stedet for en basissætning der efterfølges af en hypotaktisk underordnet bisætning, er det nu basissætningen der – på hovedsætningsniveau – ender med at blive underordnet en *when*-sætning på endnu højere niveau. Det hører med til historien at ‘enhancing’ i systemisk funktionel sammenhæng ikke er begrænset til bisætninger. Det faktum at hypotaksen skabes ved en overordning i forhold til en basissætning på hovedsætningsniveau (snarere end ved en underordning i forhold til basissætningen), er netop det der medfører den særlige narrative effekt. Der er altså tale om hypotaksedannelse på et højere niveau, og hvor ‘enhancing’ effekten dermed imponeres på basissætningen.

Men er det ikke lidt for letkøbt bare at sige at *when* fungerer som subjunktion i temporale *when*-sætninger og som superjunktion i narrative *when*-sætninger? Hvordan forklarer vi at *when* nogle gange er det ene og andre gange er det andet? Hvad betinger distributionen, og er der ikke netop den risiko for cirkularitet som Matthiessen og Thompson prøver at sno sig uden om?

Jeg vil gerne fremsætte den hypotese at subjunktionen *when* og superjunktionen *when* ikke er to forskellige slags *when*, men at *when* i begge konstruktionstyper signalerer en fast instruktion til modtageren om at forbinde de to sætninger i hypotakse med kontekstuel temporal satellit-nukleus relation. Den hypotakse falder nogle gange ud på den måde at basissætningen efterfølges af en temporalt underordnet *when*-sætning der udsiger noget om temporal omstændighed for basissætningens proposition. Andre gange falder den ud på den måde at basissætningen tages som udtryk for temporal omstændighed for en efterfølgende overordnet proposition.

Om denne instruktion leder til den ene fortolkning eller den anden, afhænger af de øvrige valg i konstruktionen og **det kohæsive mønster** mellem de to sætninger der derved skabes. Meget generelt kan man sige at jo tydeligere basissætningen udtrykker noget uforløst eller ufuldstændigt, og jo tydeligere *when*-sætningen indfrier det uforløste, eller træder i forgrunden med noget pludseligt, fuldstændigt, eller ikke-præsupponeret, desto klarere vil instruksen fra *when* blive fortolket i retning af at realisere hypotaksen narrativt med basissætningen som satellit og *when*-sætningen som nukleus. **Det kohæsive mønster er her progressivt:** Basissætningen leder op til, og skaber forventning om, en forløsning i den efterfølgende *when*-sætning. Progressiv kohæsion ser vi i:

- (19) *The police sergeant had hardly left when a young woman came staggering to our door, severely stabbed.*

I dette eksempel skabes det uforløste i basissætningen (*The police sergeant had hardly left*) ved en kombination af pluskvamperfektum *had left* (med angivelse af et tidligere tidspunkt end hvad?) og adverbialet *hardly* (der i denne kombination antyder noget nært forestående), hvilket gør sætningen fuldstændig afhængig af en opfølgning. I (19) kommer den opfølgning i form af en præteritum (*came*) der angiver det datidige udgangspunkt for basissætningens pluskvamperfektum, og leksikalske valg (*came staggering, severely stabbed*) der udtrykker af en dramatisk ikke-præsupponeret situation.

Og omvendt: Jo tydeligere basissætningen udtrykker en klart afgrænset selvstændig information, og jo mere *when*-sætningen træder i baggrunden som præsupponeret supplement til denne information, desto klarere vil instruksen fra *when* blive fortolket i retning af at realisere hypotaksen non-narrativt med basissætningen som nukleus og *when*-sætningen som satellit. I dette tilfælde dannes **et regressivt kohæsivt mønster** hvor *when*-sætningen bagudrettet hæfter sig på basissætningen:

- (20) *The police sergeant left when he realized that no crime had been committed.*

I dette eksempel udtrykker basissætningen (*The police sergeant left*) en selvstændig afgrænset situation, og *when*-sætningen udtrykker noget der relativt tidsfæster og begrunder denne situation.

Som Couper-Kuhlen og Declerck anfører (se især Declerck 1997: 219ff), indeholder en basissætning der kædes sammen med en narrativ *when*-sætning, ofte et statisk verbal (fx *He was fast asleep when ...*) et prospektivt verbal (*She was going to tell him the truth when ... / They were about to leave when ...*), en progressiv form (*I was quietly enjoying my meal, when ...*) eller en pluskvamperfektum kombineret med et adverbial der udtrykker umiddelbarhed (*They had just/hardly/barely/almost given up when ...*). For mig at se har disse valg det til fælles at de skaber (eller er forenelige med) progressiv kohæsion, dvs. de signalerer at der følger noget efter. Omvendt noterer Couper-Kuhlen og Declerck at narrative *when*-sætninger typisk udtrykker 'bounded' situationer (herunder også inkoative situationer), altså netop situationer af den type der kan forløse den uafsluttedhed der går forud.

6. Konklusion

Jeg har i denne artikel argumenteret for en syntaktisk omfortolkning af narrative *when*-sætninger der meget tæt afspejler konstruktionens kommunikative, retoriske effekt. Ved i første omgang at tillade at *when* fungerer som superjunktion i narrative sætninger, skabes der en parallel mellem syntaksen og den forøgede dramatik. Det efterfølgende forslag om at *when* giver et fast instruktionssemantisk signal som i samspil med andre faktorer i helsætningen og i konteksten kan have enten subjungerende eller superjungerende konsekvenser, løser problemet med den truende cirkelslutning og forenkler forklaringsmodellen. Den superjungerende funktion falder sammen med et progressivt kohæsitivt mønster hvor basissætningen skaber forventning hos modtageren om noget mere, og hvor *when*-sætningen indløser denne forventning. Den syntaktiske analyse af narrative *when*-sætninger som superjungerede sætninger falder også godt i hak med disse sætningers øvrige træk til fælles med hovedsætninger. Hvad angår spørgsmålet om basissætningens og den narrative *when*-sætnings indbyrdes ledstatus, løses problemet i en systemfunktional analyse, hvor ingen af sætningerne fungerer som led i den anden, men indgår et hypotaktisk 'enhancing' forhold. Mit bidrag til den analyse er at lade rollerne mellem de to sætninger skifte afhængigt af det kohæsive mønster, i stedet for at fastlåse *when*-sætningens rolle som underordnet.

Henvisninger

- Chalker, S. & E. Weiner (1994). *The Oxford Dictionary of English Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Couper-Kuhlen, E. (1988). On the temporal interpretation of postponed *when*-clauses in narrative discourse, i R. Matthews & J. Schmale-Rostovsky (red.) *Papers on language and mediaeval studies presented to Alfred Schopf*. Frankfurt am Main, Bern, New York & Paris: Lang. 353-372.
- Couper-Kuhlen, E. (1989a). On the markedness of 'narrative temporal clauses', i O. Miseska Tomic (red.) *Markedness in Synchrony and Diachrony*. Berlin: Mouton de Gruyter. 359-372.
- Couper-Kuhlen, E. (1989b). Foregrounding and temporal relations in narrative discourse, i A. Schopf (red.) *Essays on Tensing in English, Vol II: Time, Text and Modality*. Tübingen: Niemeyer. 7-30.
- Crystal, D. (1987). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Crystal, D. (1993). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Third Edition. Oxford: Blackwell.
- Crystal, D. (1995). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Declerck, R. (1997). *When-clauses and temporal structure*. London & New York: Routledge.
- Harder, P. (1996). *Functional Semantics. A Theory of Meaning, Structure and Tense in English*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Huddleston, R. & G. K. Pullum (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Korzen, I. (2000). Tekstsekvenser: Struktur og opbygning, i G. Skytte & I. Korzen *Italiensk-Dansk Sprogbrug i Komparativt Perspektiv: Reference, Konnexion og Diskursmarkering*. København: Samfundslitteratur. 67-99.
- Labov, W. (1972). *Language in the Inner City*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. & J. Waletzky (1967). Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience, i J. Helm (red.) *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle & London: American Ethnological Society.
- Matthiessen, C. M. I. M. & S. A. Thompson (1988). The structure of discourse and 'subordination', i J. Haiman & S. A. Thompson (red.) *Clause Combining in Grammar and Discourse*. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins, 275-329.
- McArthur, T. (1992). *The Oxford Companion to the English language*. Oxford: Oxford University Press.
- Quirk, R. *et al.* (1972). *A Grammar of Contemporary English*. London: Longman.
- Quirk, R. *et al.* (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.

